

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Elżbieta Karska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szczepaniec

Jarosław Gałkiewicz (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. spółki akcyjnej z siedzibą w W.

przeciwko Syndykowi masy upadłości J. P., J.1 P.1

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 9 kwietnia 2025 r.,

skargi nadzwyczajnej Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 27 marca 2019 r., sygn. I C 284/19,

- I. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 27 marca 2019 r. o sygn. I C 284/19 i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania;**
- II. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

3 października 2008 r. J. P. i J.1 P.1 (dalej: „pozwaní”, lub „wnioskodawcy”) zawarli z P. Spółką Akcyjną z siedzibą w W. (dalej: „P.”) umowę kredytu hipotecznego „Kredyt mieszkaniowy [...]” o numerze [...] (dalej: „umowa kredytu”), udzielonego w walucie wymienialnej. Umowa kredytu składała się z dwóch części, tj. części szczegółowej umowy (CSU) oraz części ogólnej umowy (COU). Na warunkach określonych w umowie – § 2 pkt. 1 CSU bank [...] udzielił Wnioskodawcom kredytu mieszkaniowego w kwocie 262 444,24 CHF z przeznaczeniem na zakup oraz wykończenie domu jednorodzinnego zlokalizowanego w Y. przy ul. [...] oraz na sfinansowanie kosztów ubezpieczenia od ryzyka utraty pracy, całkowitej niezdolności do pracy i pobytu w szpitalu z I. S.A., a także na sfinansowanie kosztów prowizji bankowej.

Kredyt udzielony został na okres od 3 października 2008 r. do 15 września 2039 r. a jego spłata następować miała w 360 miesięcznych ratach annuitetowych, licząc od dnia zawarcia umowy – płatnych 15 dnia każdego miesiąca.

Na mocy postanowienia zawartego w § 4 ust. 1 pkt 1 i 2 COU umowy wypłata kredytu nastąpić miała w walucie wymienialnej na finansowanie zobowiązań poza granicami kraju oraz w przypadku dokonania spłaty kredytu walutowego, lub w walucie polskiej w przypadku finansowania zobowiązań na terenie Polski.

Zgodnie z § 4 ust. 2 w przypadku wypłaty kredytu lub jego transzy w walucie polskiej stosowano kurs kupna dla dewiz obowiązujący w Banku w dniu realizacji zlecenia płatniczego, według aktualnej Tabeli kursów.

Rozdział 1 pkt. 14 COU zawiera definicję Tabeli kursów, czyli tabeli kursów Banku SA obowiązującej w chwili dokonywania przez bank określonych w umowie przeliczeń kursowych, która jest dostępna w Banku SA oraz na stronie internetowej banku.

Zgodnie z powyższą klauzulą z tytułu zawartej umowy P. postawił do dyspozycji kredytobiorców kwotę 541 028,80 zł, przy czym podany w umowie w § 3 pkt. 1 CSU szacunkowy całkowity koszt kredytu na dzień sporządzenia umowy wynosił: 545 008, 82 zł. Spłata kredytu następować miała - na mocy postanowienia zawartego w § 23 pkt. 2 COU poprzez pobranie przez P. z rachunku bankowego

kredytobiorców środków pieniężnych w walucie polskiej w wysokości stanowiącej równowartość raty spłaty kredytu w walucie wymienialnej, w której udzielony został kredyt, przy zastosowaniu kursu sprzedaży dla dewiz obowiązującego w Banku, według aktualnej Tabeli kursów. W § 1 ust. 1 pkt 14 części B umowy kredytu COU zdefiniowano pojęcie Tabeli kursów, przyjmując na potrzeby zawartej umowy, że jest to tabela kursów banku obowiązująca w chwili dokonywania przez P. określonych w umowie przeliczeń kursowych, dostępna w banku. oraz na stronie internetowej P.

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 27 marca 2019 r., I C 284/19 wydanym na skutek pozwu wniesionego 19 lutego 2019 r. nakazał pozwanym J.1 P.1 i J. P., aby zapłacili na rzecz powódki Bank S.A. w W. solidarnie kwotę 269 084,84 CHF z umownymi odsetkami w wymiarze czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, nie wyższymi od odsetek maksymalnych za opóźnienie, liczonymi od kwoty 233 453,97 CHF za okres od 9 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 18 351 zł tytułem kosztów procesu, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wnieśli w tym terminie zarzuty.

W sporządzonym w trybie art. 92 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 622; dalej: „u.SN”) Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej wyjaśnił, że stosownie do orzecznictwa z okresu, w jakim wydany był nakaz, w art. 485 § 3 k.p.c. ustawodawca przyjął, że dokumenty tam wskazane są wystarczające do udowodnienia roszczenia. W postępowaniu nakazowym wystarczające jest zatem udowodnienie okoliczności uzasadniających żądanie pozwu w granicach wyznaczonych specyfiką dokumentów wymienionych w art. 485 k.p.c. i dołączonych do pozwu. Obalenie domniemania potwierdzonego wydaniem przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym następuje w wyniku inicjatywy pozwanego wnoszącego zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty zawierającemu orzeczenie o świadczeniu wynikającym z określonego rodzaju dokumentu. Wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym powoduje, że ciężar prowadzenia procesu przenosi się na pozwanego i to on zobowiązany jest wykazać okoliczności, które powodują, iż przedłożony wraz z pozwem dokument traci swój walor jako podstawa roszczenia. Sąd Okręgowy podkreślił, że w niniejszej sprawie zaś do pozwu strona powodowa dołączyła wyciąg

z ksiąg bankowych, opatrzony pieczęcią i podpisany przez pełnomocnika. Pozwani byli też wzywani pisemnie do zapłaty na adres, którym posługiwali się w toku postępowania (k. 109).

Wyrokiem z 13 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo J.1 P.1 i J. P. przeciwko Bankowi S.A. o ustalenie, że umowa kredytu hipotecznego „Kredyt mieszkaniowy [...]” o numerze [...] jest nieważna, ewentualnie, że postanowienia zawarte w § 4 ust. 2 oraz § 22 ust. 2 umowy stanowią niedozwolone postanowienia umowne i jako takie nie wiążą powodów. W uzasadnieniu wyjaśniono, że powodowie nie wykazali istnienia po ich stronie interesu prawnego w żądaniu ustalenia. Ewentualny wyrok uwzględniający żądanie pozwu nie zniweczyłby bowiem w żaden sposób tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z 27 marca 2019 r. wydanego przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej.

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 10 marca 2023 r. (...) została ogłoszona upadłość dłużniczki J. P. oraz został wyznaczony syndyk w osobie B.B.

Prokurator Generalny złożył skargę nadzwyczajną od ww. prawomocnego nakazu zapłaty z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności orzeczeń sądowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej albowiem w wyniku wydania nakazu zapłaty doszło do naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej, zasady legalizmu, zasady równości wobec prawa, zasady ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi oraz prawa do rzetelnej procedury sądowej, poprzez wydanie wyroku zgodnie z żądaniem powoda, bez zbadania z urzędu potencjalnej nieważności części postanowień umowy kredytowej łączącej strony.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

1. naruszenie zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78 poz. 483 ze zm., dalej „Konstytucji RP”), a mianowicie: w art. 2 – zasady sprawiedliwości społecznej, ustalonej w art. 76 w Konstytucji RP zasady ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi i brak

uwzględnienia przy wykładni prawa krajowego Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 1993 nr 95, str. 29 z późn. zm.) oraz określonego w art. 45 ust. 1 prawa do rzetelnej procedury sądowej, poprzez wydanie nakazu zapłaty uwzględniającego żądanie powoda wynikające z zawartej przez J. P. i J.1 P.1 z Bankiem S.A. umowy kredytu – kredyt mieszkaniowy [...] nr [...] w dniu 3 października 2008 r. – w całości bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy oraz mimo abuzywności części postanowień umowy kredytowej łączącej strony z której wynikało zobowiązanie;

2. rażące naruszenie prawa materialnego mianowicie art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. oraz art. 385¹ k.c., poprzez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zawarta przez J. P. i J.1 P.1 z Bankiem S.A. umowa kredytu – kredyt mieszkaniowy [...] nr [...] w dniu 3 października 2008 r. – w oparciu o którą powód wywiódł żądanie zapłaty – jest w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na zawarte klauzule abuzywne, po usunięciu których nie można ustalić wysokości roszczenia, oraz uznać za udowodnioną obliczoną na podstawie nieważnych postanowień umowy, kwotę żadaną w pozwie, jest sprzeczna z celem i naturą umowy kredytu, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 k.c. jako sprzeczna z ustawą.
3. rażące naruszenie prawa procesowego mianowicie art. 485 § 1 k.p.c. w zw. z art. 201 k.p.c. w zw. z art. 202 k.p.c., poprzez ich niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, nakazującego, by J. P. i J.1 P.1 zapłacili solidarnie na rzecz Banku S.A. w W. kwotę 269 084,84 CHF z umownymi odsetkami w wymiarze czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, nie wyższymi od odsetek maksymalnych za opóźnienie, liczonymi od kwoty 233 453,97 CHF za okres od 9 sierpnia 2018 r., podczas gdy już z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego umowy kredytu w sposób oczywisty wynika, że roszczenie skierowane wobec pozwanych zwłaszcza w zakresie jego podstawy i wysokości było oczywiście bezzasadne, albowiem było nieważne

na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym nie mógł więc być wydany.

Na zasadzie art. 91 § 1 u.SN Prokurator Generalny wniosł o uchylenie prawomocnego nakazu zapłaty z 27 marca 2019 r. wydanego w sprawie I C 284/19 Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, w tym postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Skargę nadzwyczajną od ww. nakazu zapłaty wniosł również Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów na podstawie art. 31 pkt 17 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2021, poz. 275 ze zmianami, dalej: „u.o.k.k.”) w zw. z art. 89 § 1 i § 2 u.SN z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności orzeczeń sądowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej zgodnie z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z art. 89 § 1 u.SN *in principia*, przede wszystkim wobec wydania przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej wobec wnioskodawców – konsumentów nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym głównie na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych oraz dowodu doręczenia dłużnikom pisemnego wezwania do zapłaty. Sąd I instancji nie dokonał oceny, czy umowa kredytu hipotecznego, z której wynika dochodzona przez bank wierzytelność, nie jest nieważna oraz czy nie zawiera niedozwolonych postanowień umownych, do czego Sąd był zobowiązany.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

1. naruszenie zasady praworządności określonej w art. 7 Konstytucji RP oraz naruszenie praw człowieka i obywatela polegających na prawie do sprawiedliwego i rzetelnego procesu sądowego w ramach prawidłowo ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, gdyż Sąd I instancji ograniczył się wyłącznie do weryfikacji przesłanek formalnych warunkujących wydanie nakazu zapłaty na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, nie dokonał natomiast kontroli stosunku prawnego wiążącego strony, w celu zweryfikowania czy umowa

kredytu zawarta przez Wnioskodawców z Bankiem ma charakter konsumencki oraz czy jej postanowienia mają nieuczciwy charakter, co w konsekwencji spowodowało:

2. naruszenie praw konsumentów, określonych w art. 76 Konstytucji RP, takich jak zasada bezpieczeństwa oraz ochrona konsumenta, jako słabszej strony umowy, przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi poprzez orzeczenie nakazem w postępowaniu nakazowym o obowiązku zapłaty wierzytelności wynikającej z zawartej przez pozwanych konsumentów umowy o kredyt konsumencki, głównie na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych oraz doręczenia dłużnikom pisemnego wezwania do zapłaty, bez zbadania czy umowa kredytu nie jest nieważna oraz bez dokonania kontroli potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień umowy, z których wynikało zasądzone na rzecz powodowego banku zobowiązanie;
3. rażące naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 485 § 1 oraz § 3 w związku z art. 201 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania skarżonego orzeczenia, tj. Dz.U. 2018, poz. 1360 ze zmianami, dalej: „k.p.c.”), poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, podczas gdy już z treści pozwu wniesionego przez powoda bank wynikało, że kredytobiorcy są konsumentami, a roszczenie skierowane wobec dłużników budzi wątpliwości. Z uwagi na dające się zauważyć wątpliwości dotyczące stosunku podstawowego w świetle art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. 2021, poz. 2439 ze zm., dalej: „Prawo bankowe”) oraz art. 385¹ k.c. oraz art. 353¹ k.c., nie było podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a Sąd był zobowiązany do rozpoznania sprawy według przepisów ogólnych;
4. rażące naruszenie przepisów prawa, tj. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993 L 95, s. 29 wyd. spec, w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288 – dalej: „dyrektywa 93/13/EWG”) co wiąże się z naruszeniem zasady związania prawem międzynarodowym określonej w

art. 9 Konstytucji RP, poprzez niezastosowanie powołanych przepisów i niezbadanie z urzędu postanowień wiążącej pozwanych konsumentów – Wnioskodawców z Bankiem umowy kredytu pod względem abuzywności jej postanowień;

5. rażące naruszenie przepisów prawa, tj. art. 69 Prawa bankowego poprzez niezbadanie i nierozważenie, czy sporna umowa kredytu nie pozostaje w sprzeczności z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, z uwagi na to, że nie zawiera wymaganych ustawowo elementów, określonych w Prawie bankowym, co mogło prowadzić do ustalenia jej nieważności zgodnie z art. 58 § 1 k.c.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wniosł o uchylenie skarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Bielsku-Białej oraz zasądzenie od powoda na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na obie skargi nadzwyczajne powód wniosł o ich oddalenie w całości.

W odpowiedzi na obie skargi J.1 P.1 oświadczył, że w całości podtrzymuje stanowisko Skarżących zawarte w skargach nadzwyczajnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Badając ustawowe przesłanki zasadności i dopuszczalności wniesionych przez Prokuratora Generalnego oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów skarg nadzwyczajnych od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanego przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej z 27 marca 2019 r., I C 284/19, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, iż w sposób nie budzący wątpliwości orzeczenie wydane zostało przez sąd powszechny.

Zaskarżony nakaz zapłaty jest również prawomocny, bowiem zgodnie z art. 363 § 1 k.p.c. orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. W przedmiotowej sprawie nie wniesiono skutecznie środka zaskarżenia, w konsekwencji nakaz uprawomocnił się.

Sąd Najwyższy podziela też pogląd skarżących, że zaskarżony nakaz nie może zostać wzruszony w żadnym innym trybie. Z akt sprawy nie wynika również, by od zaskarżonego orzeczenia wniesiono wcześniej skargę nadzwyczajną (art. 90 § 1 u.SN).

2. W świetle art. 89 § 3 u.SN biorąc pod uwagę datę wydania i uprawomocnienia zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia nie budzi wątpliwości legitymacja Prokuratora Generalnego oraz Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów do wniesienia skargi nadzwyczajnej, podobnie jak dochowanie terminu na jej wniesienie. Skarga została złożona przed upływem pięcioletniego terminu, o którym mowa w art. 89 § 3 u.SN.

3. Skarżący formułując zarzuty wyjaśnili na czym w ich ocenie polegało w przedmiotowej sprawie rażące naruszenie zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji, a także rażące naruszenia prawa materialnego oraz prawa procesowego. Odnieśli się także do przesłanki funkcjonalnej, wskazując na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Pozwala to uznać, iż skarga spełnia wymogi formalne pozwalające na jej rozpoznanie.

4. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się już pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny podstaw szczegółowych, a następnie dopiero przeprowadzić ocenę tego, czy w przypadku uznania jednej z przesłanek szczególnych skargi za uzasadnioną, wystąpiła również przesłanka ogólna (funkcjonalna) (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

5. Przechodząc do podstaw szczegółowych zauważyć należy, że Skarżący oparli wniesione skargi o zarzuty naruszenia zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w art. 2, art. 7, art. 76 Konstytucji RP oraz art. 45 Konstytucji RP, tj. zasady ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi oraz prawa do rzetelnej procedury sądowej. Jak wskazano w petitum skargi do naruszeń tych miało dojść przez wydanie nakazu zapłaty bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy kredytu, z której wywodzone było – dochodzone w objętym skargą postępowaniu – roszczenie.

Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą skargę podniesione przez Skarżących zarzuty są zasadne w części. Przychylić należy się do stanowiska uznającego art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN oraz do przedstawionej w tym zakresie interpretacji artykułu 76 Konstytucji RP przeprowadzonej w oparciu o orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14). Jak zauważył w przywołanych wyrokach Sąd Najwyższy, niezależnie od tego, że Trybunał Konstytucyjny (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09) uznał, że zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP „nie może (...) stanowić samoistnej podstawy skargi konstytucyjnej”, to stanowiska tego z całą pewnością nie *można per analogiam* rozciągać na skargę nadzwyczajną. O ile bowiem prawnoprzedmiotowy charakter gwarancji konstytucyjnych z art. 76 Konstytucji RP oraz odesłanie do regulacji ustawowych uzasadnia stanowisko Trybunału w odniesieniu do kontroli konstytucyjności abstrakcyjnych i generalnych unormowań ustawy w ramach skargi konstytucyjnej, o tyle nic nie stoi na przeszkodzie, by traktować ten przepis Konstytucji jako pełnoprawną podstawę prowadzenia skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów stosowania prawa, jaka dokonuje się w ramach kontroli nadzwyczajnej w Sądzie Najwyższym, której bliskim odpowiednikiem jest kontrola konstytucyjności na gruncie amerykańskiej kultury prawnej w ramach *judicial review*. Wynika to już z samego brzmienia art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, który wyraźnie wskazuje wśród podstaw skargi nadzwyczajnej nie tylko naruszenie konstytucyjnych praw i wolności, ale również zasad konstytucyjnych. Jak zaznacza też Sąd Najwyższy, nie ma wątpliwości, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą organy państwa – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań w celu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2011 r., K 8/09). Sąd Najwyższy zwraca też uwagę, że o nadaniu konstytucyjnej rangi ochronie praw konsumentów w art. 76 ustawy zasadniczej przesądziło uznanie, że „konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego

zrównania pozycji kontrahentów” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r. P 1/10, OTK-A 2011, nr 6, poz. 53, pkt III. 2.4.; także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09). Jednocześnie jednak celem tej ochrony jest nie tyle faworyzowanie konsumentów, co tworzenie rozwiązań prawnych, które pozwalają urzeczywistnić zasadę równorzędności stron stosunków cywilnoprawnych (szerzej zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 15 marca 2011 r., P 7/09 i powołane tam orzecznictwo dotyczące art. 76 Konstytucji RP). Ochrona konsumenta nie oznacza protekcyjnego faworyzowania konsumenta przez władzę, lecz działania na rzecz zrehabilitowania braku jego wiedzy i orientacji, wywołanych masowością produkcji i obrotu w ogólności. Nie chodzi o przywilej, lecz o zrównoważenie utraconych szans, powrót do idei spoczywającej u źródeł swobody umów, o przywrócenie mu warunków oceny sytuacji rynkowej (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 grudnia 2008 r., K 37/07, E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 1999, s. 19).

6. Sąd Najwyższy podkreśla też, że poza bezpośrednim umocowaniem w art. 76 Konstytucji RP, ochrona konsumentów, na mocy art. 9 Konstytucji RP znajduje podstawy także w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, (dalej: „TFUE”, wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r., s. 47), a zważywszy, że kształt polskiego prawa konsumenckiego jest w ogromnej mierze efektem implementowania do krajowego porządku prawnego uregulowań unijnych, oczywiste jest, że ochrona wynikająca z art. 76 Konstytucji RP nie może abstrahować od zasad i wymagań prawa europejskiego (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2005 r., K 38/04; wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14; z 24 maja 2023 r., II NSNc 127/23). Stwierdzenie takie oznacza, że przy interpretacji art. 76 Konstytucji RP należy uwzględnić Dyrektywę 93/13, której celem jest zbliżenie przepisów państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). W preambule do tej dyrektywy wprost wskazano, że sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

7. W świetle powyższego przyjąć należy istnienie po stronie sądu orzekającego w sprawie, obowiązku zbadania czy postanowienia umowy zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem mają nieuczciwy charakter. Należy zatem stwierdzić, że w przypadku, gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 – i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. – wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego.

8. Trzeba przy tym podkreślić, że ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) sąd krajowy jest bowiem zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne, wchodzące w zakres stosowania Dyrektywy 93/13, mają nieuczciwy charakter – w wypadku zaś potwierdzenia takiego stanu rzeczy, sąd powinien z urzędu zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu faktycznego i prawnego (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej: z 13 września 2018 r., *Profi Credit Polska*, C-176/17; z 21 grudnia 2016 r., *Gutiérrez Naranjo i in.*, C-154/15 i C-308/15; z 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14). Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

9. Dochodzone w sprawie objętej skargą roszczenie wywodzone było z zawartej pomiędzy J. P. i J.1 P.1 z P. umowy kredytu na cele mieszkaniowe. Nie ulega wątpliwości, że J. P. i J.1 P.1 występowali przy zawarciu tej umowy w charakterze konsumentów, a bank działał jako przedsiębiorca. Mając zaś na uwadze przedmiot umowy oraz powszechnie znane opinii publicznej wątpliwości co do legalności stosowanych w nich rozwiązań, sąd orzekający był zobligowany przy

rozpoznaniu sprawy do zbadania umowy pod kątem ewentualnej abuzywności jej postanowień z urzędu.

9. Uważna analiza treści uzasadnienia zaskarżonego nakazu prowadzi do wniosku, że Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej nie dokonał oceny umowy będącej źródłem dochodzonego roszczenia z punktu widzenia jej zgodności z przepisami art. 385¹-385³ k.c. ograniczając się do stwierdzenia, że „stosownie do orzecznictwa z okresu, w jakim wydany był nakaz, w art. 485 § 3 k.p.c. ustawodawca przyjął, że dokumenty tam wskazane są wystarczające do udowodnienia roszczenia. W postępowaniu nakazowym wystarczające jest zatem udowodnienie okoliczności uzasadniających żądanie pozwu w granicach wyznaczonych specyfiką dokumentów wymienionych w art. 485 k.p.c. i dołączonych do pozwu (por. wyrok SA w Warszawie z 25.10.2018 r., V ACa 675/17 odwołując się też do wyroku SN z 4.10.2006 r., II CSK 229/06, LEK nr 337525)”.

10. Brak powyższy – w ocenie Sądu Najwyższego – przesądza o rażącym naruszeniu przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej art. 76 Konstytucji RP, a także art. 45 ust. 1 Konstytucji. Pozwani, na etapie postępowania sądowego, zostali *de facto* pozbawieni, przysługującej im jako konsumentom, należytej ochrony sądowej – poprzez fakt, że Sąd Okręgowy rozstrzygnął sprawę ignorując zbadanie ważności umowy kredytu, tym bardziej, że istniejące już w dacie orzekania orzecznictwo w tzw. sprawach „frankowych” (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17) mogło nasuwać wątpliwości co do tego rodzaju postanowień umownych jak zastosowane w umowie będącej źródłem roszczenia w sprawie objętej skargą i winno co najmniej skłonić sąd orzekający do pogłębionej analizy w tym zakresie. W następstwie powyższego za zasadne należy uznać także zarzuty naruszenia art. 485 § 1 k.p.c.

11. Przedwczesne na tym etapie jest stawianie Sądowi Okręgowemu zarzutu naruszenia art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. oraz art. 385¹ k.c., które miało polegać na niewłaściwym uznaniu, że umowa, w oparciu o którą powód wywodził żądanie zapłaty, jest w całości ważna. Skoro sąd orzekający w sprawie objętej skargą zaniechał dokonania oceny przedmiotowej umowy z punktu widzenia przepisów o

niedozwolonych postanowieniach umownych, to nie mógł jeszcze dokonać tej oceny w sposób nieprawidłowy.

12. Niezasadny był też zarzut naruszenia wynikającej z art. 2 Konstytucji RP zasady sprawiedliwości społecznej. Jak bowiem wskazywał już wielokrotnie Sąd Najwyższy naruszenie zasady sprawiedliwości społecznej wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nie może stanowić uzasadnionego zarzutu w ramach pierwszej podstawy szczególnej skargi nadzwyczajnej. Wynika to już z treści art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, zgodnie z którym podstawą skargi nadzwyczajnej może być naruszenie zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP. Chodzi wobec tego o zasady, które są „określone” (wskazane) w przepisach Konstytucji RP, a nie takie, które zostały „wywiedzione” z art. 2 Konstytucji RP (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20; z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21). Zasadami wprost określonymi w Konstytucji RP są np. zasady: ochrony małżeństwa i rodziny (art. 18 Konstytucji RP), równości (art. 32 Konstytucji RP) lub ochrony praw dziecka (art. 72 Konstytucji RP). Natomiast zasada demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej i wywiedzione z niej zasady pochodne, zawiera się w podstawie ogólnej skargi nadzwyczajnej (art. 89 § *in principio* u.SN) i tylko w ramach tej podstawy zasady pochodne mogą być rozpatrywane. Inaczej rzecz ujmując, zasadami w rozumieniu art. 89 § 1 pkt 1 u.SN są zasady konstytucyjne wprost w Konstytucji RP wskazane, poza tymi, które wynikają z Konstytucji RP (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20; z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21).

Przedewszystkim jednak odmienna interpretacja pierwszej podstawy szczególnej skargi nadzwyczajnej nadmiernie rozszerzałaby zakres możliwych do sformułowania zarzutów, pozwalając opierać skargi nadzwyczajne na szerokim i niedookreślonym zbiorze zasad pochodnych, wywiedzionych przez Trybunał Konstytucyjny i teorię prawa konstytucyjnego z art. 2 Konstytucji RP. Taka wykładnia godziłaby w istotny komponent prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP), jaką jest stabilność orzeczeń, przecząc wyjątkowemu charakterowi skargi nadzwyczajnej, jako środka prawnego, mającego zastosowanie w szczególnych sytuacjach popełnienia przez sąd rażących lub oczywistych uchybień (zob. wyroki Sądu

Najwyższego z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20, z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21).

16. Z uwagi na fakt, że część zarzutów zgłoszonych w ramach podstaw szczegółowych okazała się uzasadniona, należało w dalszej kolejności ocenić, czy zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej uzasadnia uchylenie zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia.

Realizacja zasady proporcjonalności w kontekście art. 89 § 1 u.SN winna z jednej strony uwzględniać dążenie do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji RP), nakazujące eliminować istotne wady prawomocnych orzeczeń sądu powszechnego lub wojskowego stypizowane w punktach 1-3 tego przepisu, z drugiej zaś strony musi uwzględniać istotną, konstytucyjną wartość pewności prawa, której immanentnym elementem jest ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*) służąca ochronie stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji RP).

Rozpatrując zatem konieczność zmiany lub uchylenia prawomocnego wyroku jako wymogu płynącego z obowiązywania zasady państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, zauważyć należy konflikt wartości, który musi zostać rozstrzygnięty poprzez odwołanie się do zasady proporcjonalności, przy czym kluczowe znaczenie będzie miała proporcjonalność *sensu stricto* wyrażająca się w wyważaniu między koniecznością ochrony powagi rzeczy osądzonej, a koniecznością ochrony integralnie rozumianej zasady demokratycznego państwa prawnego jako przestrzeni urzeczywistniania sprawiedliwości społecznej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20). O ile więc ocena spełnienia przesłanek szczegółowych sprowadza się, w dużym uproszczeniu, do dokonania subsumpcji, o tyle dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

W obecnej sprawie ważeniu podlegają, z jednej strony ochrona stabilności prawomocnych wyroków, z drugiej zaś strony wzgląd na ochronę konsumenta oraz na zasadę zaufania obywatela do państwa.

W przedmiotowej sprawie Sąd Okręgowy nie dokonał, wbrew wymogom wynikającym z Dyrektywy 93/13, oceny abuzywności tej klauzuli i nie określił skutków prawnych wynikających z ewentualnego stwierdzenia abuzywnego charakteru takiej klauzuli w umowie kredytu. Wydając zaskarżone orzeczenie Sąd Okręgowy nie uwzględnił zatem zasady ochrony konsumentów wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, podobnie jak nie wziął pod uwagę wynikającej z art. 9 Konstytucji RP konieczności respektowania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej oraz wynikającej z art. 91 ust. 3 Konstytucji RP zasady pierwszeństwa prawa europejskiego przed ustawami krajowymi.

Dokonując zatem ważenia racji, jakie w świetle art. 2 Konstytucji przemawiają za przyznaniem pierwszeństwa ochronie powagi rzeczy osądzonej i w konsekwencji utrzymaniem w mocy prawomocnego nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej wydanego z naruszeniem art. 76 Konstytucji RP w zw. z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, a ogółem racji wynikających w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego z integralnie pojmowanej zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Sąd Najwyższy stwierdza, że uchylenie tego wyroku będzie proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

Nie bez znaczenia przy ważeniu wynikającej z art. 2 Konstytucji ochrony stabilności prawomocnych wyroków z ochroną konsumenta jest też orzecznictwo TSUE, w którym przyjmuje się, że w przypadku istnienia warunków umowy, których nieuczciwy charakter nie był jeszcze badany w ramach wcześniejszej kontroli sądowej, która to kontrola zakończyła się wydaniem orzeczenia korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, Dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że ocena nieuczciwego charakteru takich warunków powinna być dokonana w ramach instytucji nadzwyczajnego wzruszania prawomocnych orzeczeń sądów, bowiem w braku takiej możliwości ochrona konsumenta byłaby tylko częściowa i niedostateczna i nie byłaby ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na spowodowaniu zaprzestania stosowania tego warunku umowy,

wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 14 marca 2013 r., *Aziz*, C-415/11, pkt 60; z 26 stycznia 2017 r., *Banco Primus SA V. Jesús Gutiérrez García*, C-421/14, pkt 51, 52, 54).

Sąd Okręgowy ponownie rozpoznając sprawę powinien dokonać oceny abuzywności postanowień umowy kredytu i określić konsekwencje dla stosunku prawnego łączącego strony niezwiązania pozwanych będących konsumentami klauzulami abuzywnymi.

17. Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN, uchylił w całości nakaz zapłaty Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 27 marca 2019 r., I C 284/19, przekazując ją temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[SOP]